

УДК 821.162-1

АВРАМЕНКО Л. Г.

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

На матеріалі поезії Євгена Маланюка міжвоєнного періоду робимо спробу осмислити базовані на християнській свідомості автора релігійні мотиви, у яких викристалізуються категорії позасущого і реального буття України.

Ключові слова: релігійні мотиви, поетичні аналогії, образи низу / височини, Слово-Бог.

Сучасні дослідники поезії Євгена Маланюка акцентують на тому, що «у всесвіті Маланюка існує Бог. Він старозавітній. Бог пророків Ізраїля...». Що в «суворій тематиці та дикції... є щось свідомо старозавітне – можна провести багато паралелей між тоном Ісаї чи Єремії та тоном першої збірки Маланюка» [3, 36—37]. На окремі аспекти світобачення митця, які мають «суто християнське звучання», вказує канадська дослідниця Ю. Войчишин [1], перу якої належить перший літературний портрет письменника. Релігієсофські мотиви поетичної творчості Маланюка стали предметом аналізу О. Прохоренко [9], біблійні образи й мотиви в поезії та есеїстиці митця – наукових студій О. Нахлік [7]. Концепт Бог у системі художньої свідомості поета-емігранта, в його історіософських пошуках виокремив і ґрунтовно схарактеризував Л. Куценко [2] тощо.

У нашому дослідженні на матеріалі поезії Євгена Маланюка міжвоєнного періоду робимо спробу осмислити базовані на християнській свідомості автора релігійні мотиви, у яких викристалізується категорії позасущого і буття України.

Почуття душевного болю, породжене поразкою національної революції в Україні, завдане кількадесятилітніми поневіряннями інтернованого старшини Маланюка, в цілому, усвідомлення трагедії втрати Батьківщини, крах ідеалів державницьких сподівань на початку 20-х років

викликали цілий ряд логічних запитань. І одне з них: «Як це так сталося, що ми, адже ж озброєні духом великої ідеї, опинилися в таборах? Як це сталося, що ми, адже ж ідейно непереможені, тепер – переможені й безсилі? Як могло так статися, що ми, сини Батьківщини, Батьківщину – покинули, і Вона – залишилася без нас, її вірних синів? / На ці і подібні питання – відповіді ми не одержували... / Залишалось шукати відповідей самотійно, отже самотужки. Бібліотек, властиво, не було, отже, треба було починати з самих себе, з роздумувань у пущі, з лірики... І лірика заговорила перша. Але й лірика, хоч-не-хоч, керувала на ту саму генеральну тему: як сталося? чому сталося?» [5, 373—374].

Відповіді на адресовані самому собі питання, які письменник поза межами рідного краю шукатиме протягом усього життя, зумовили переосмислення пережитого й побаченого не крізь призму пафосу героїки, а через пошук причин трагедії визвольних змагань, з'ясування сучасного буття рідного народу. Кроки поетичного аналізу Євгена Маланюка сягнуть осмислення феномена Божого благословення, того плану стосовно України, що «визначає вічний Бог / Всьому велить, всього сягає» [6, 358]. Іншими словами, вимушена розлука з Батьківщиною актуалізувала у свідомості та світогляді поета засади християнського віровчення та зумовила пошук опори у Біблії. Осмислюючи причини національної трагедії України, поет через призму християнської ідеї, через віру вдається до осмислення усталених морально-етичних цінностей, які стануть для нього основою на шляху пошуків істини для себе і для свого народу.

Між іншим, звернемо увагу, що у творчості Євгена Маланюка майже відсутні послідовні розробки біблійних сюжетів, переспіви, прямі ремінісценції текстів Біблії, як, наприклад, у поемі «Мойсей» чи в поезії «З книги пророка Єремії» І. Франка або ж у «Вавилонському полоні», «Плачі Єремії», «Саулі», «Самсоні» та інших текстах Лесі Українки. Потужне опертя на Біблію вибудовується Є. Маланюком у прозорих аналогіях до сюжетів

Святого Письма, у сформованих на їх основі у свідомості читача біблійних істин.

Картина поетичного світу поета моделюється на основі антиномії категорій позасущого (абсолютно духовного) та реального буття з усіма його земними колізіями, осягненого з висоти, з відстані відірваного від рідної землі вигнанця. Протиставлення неба-височини і низу-сущого (чи іншими словами, «непідлеглої небу землі» [6, 212], що «регочеться з неба і Бога» [6, 196]) розгортається в ліриці Євгена Маланюка в кількох площинах. Посутньо додамо, що проблема низу – «прокляті питання» нації й народу, – за слушними зауваженнями Л. Куценка, поставлена у творчості поета на «найвищий реєстр звучання». У націєтворчому просторі пошуків майбутнього для України і в поетичному світі, і в публіцистичних студіях, і в історіософських роздумах Маланюка виразно виокремлюється як римо-варязький шлях із приматом зброї, так і вектор поєднання римського та еллінського начал. У цілому, за Маланюком, це плекання Духу, формування людини у безмежному вимірі Бог – життя – Всесвіт.

Розкриваючи багатогранність ликів України, з одного боку, поет проголошує численні прокляття на адресу байдужої до своєї долі «полу живої» Скитської Еллади, «божевільної блудниці», «похотливої скитської гетери», «перекоханої мандрівниками», яка породила «байстрят», «потурнаків і яничарів» (у Маланюка це узагальнений образ низу), що продовжать процес самознищення. З іншого боку, усвідомлюючи місце покараної полоном, рабством духу України, що опинилася за межею Божого благословення, митець продовжує-таки її любити. Такий підхід однаково характерний як для поезій, у яких предметом осмислення стає «страшна краса» України («Сонет ганьби і гніву» (1924), «Ні, не покритка Катерина» (1924) та ін.), так і для поезій «Під чужим небом» (1921-1924), «Кожен день тут проходить пустельний і легкий...» (1923), «Знаю – медом сонця, ой Ладо...» (1925).

Бог покарав мене своїм коханням,

Як тяжким жорном на зухвальство духа,
Бог покарав твоїм нещадним брудом –
І ось закаляна моя гординя [6, 208].

Присутній переважно в поезіях таборового періоду Високий Дух (височини) реалізується не тільки крізь святу любов до «витоптаної ордами Еллади», але й через вічну істину Бога-Слова. За словами поета, шлях у світі до височини-неба полягає саме в Божій місії слова:

І знаю –
Новий Бетховен
Громами й бурями продиригує
Нову Сонату Патетік.
І от – широким рокотом барокко
Враз д'горі, в синь, в zenіти Бога-Слова
Вогненным святом духа завирує
І вибухне ХХ вік! [6, 251].

Окрім того у творчій практиці митця неодноразово зустрічається прямий діалог поета з Богом. Якщо у творі «Так фосфор пристрасті спалив...» (1925) на молитовне звернення письменник не знаходить ні відповіді, ні розради, то в поезії «Молитва» (1927) він уже знає відповідь і просить небо і Господа: «Припонтійським степам породи степового Месію, / Мадонно Диких Піль!». Натомість зміст і самоадресація «Молитви» (1933) цілком очевидні: Вчини мене бичем Твоїм, / Ударом, вистрілом, набоем... [6, 374].

Попередньо ми вже акцентували на діалозі Євгена Маланюка з Книгою Книг, реалізованому зокрема в поетичних текстах на рівні численних аналогій старозавітних оповідей про долю Ізраїлю з долею України. Скажімо, мотив тотожностей у долях українського і єврейського народів окреслюється і в позбавленні благословення Всевишнього, й у вигнанні з рідної землі, й у завоюванні чужими народами, і в багатолітньому полоні, у духовному рабстві й зруйнуванні святинь, у народженні «невільників злиденних», «рабів

відвічних» тощо («Євангелія піль», «Псалми степу», «Ісход», «Поліття», «Чорна Еллада», «Проклін, проклін степів чорнявим долам...», «Діва-Обида» та ін.). У поезії «Еміграція», констатуючи, що «наш хмурий Бог нас вивів і покинув...» [6; 125], Маланюк виразно наштовхує на ланцюг асоціацій трагедії українського народу зі знайомим сюжетом виходу народу юдейського з вавилонського полону як із безплідної пустелі і степу. Така ж аналогія за зразком біблійної традиції прочитується і в фрагментах історії покари в поезії «Відвіку покарано степом...» (1932):

Відвіку покарано степом
І простір всю силу п'є.
Під смаглявим монгольським лепом
Та проказою – тіло твоє...
...Дикий вітер та чорний степ, –
Лиш будяк на нім – Боже наш, Боже! –
Мертвим, чортовим зіллям росте [6, 197].

Таким чином, шукаючи відповіді на запитання «що ми за народ?», які причини сучасних трагедій українського народу і нації, чи є перспектива майбутніх державницьких і духовних злетів, Євген Маланюк своєю творчістю прагнув наблизитися до вічних істин. Свідомість будителя і провідника народу зумовили зміст, спрямованість і пафос поетичного осмислення біблійних мотивів, загалом біблійну стилістику його творчості. У поетичній історіософії звернення до вищого Духу, до Бога-Слова – це спроби поета-вигнанця поєднати зв'язок часів у минулому, сущому й майбутньому, це, зрештою, «прорив духа до звитязства над «дійсністю» [4, 141].

ЛІТЕРАТУРА

1. Войчишин Ю. «Ярий крик і біль тужавий...» / Юлія Войчишин. — К. : Либідь, 1993. — 158 с.
2. Куценко Л. Dominus Маланюк: тло і постать / Л. В. Куценко. — 2 . вид., доп. — К. : ВЦ «Просвіта», 2002. — 365 с.

3. Координати. Антологія сучасної української поезії на заході / упор. : Б.Бойчук і Б. Рубчак. — Мюнхен : Сучасність, 1969. — Т.1. — 370 с.
4. Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. — Торонто : Гомін України, 1962. — Т. 1. —1962. — 480 с.
5. Маланюк Є. Книга спостережень : у 2-х т. / Євген Маланюк. — Торонто : Гомін України, 1962. — Т. 2. —1962. — 528 с.
6. Маланюк Є. Поезії / Євген Маланюк. — Л. : Фенікс Лтд, 1992. — 686 с.
7. Нахлік О. Письменник – Нація – Універсум. Світоглядні та художні шукання в літературі ХІХ-ХХ століть / Оксана Нахлік. — Л., 1999. — 236 с.
8. Прохоренко О. Ф. Творчість Євгена Маланюка і «Празька школа» українських поетів : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Прохоренко Оксана Феодосіївна. — К., 1999. — 191 с.

АВРАМЕНКО Л. Г.

РЕЛИГИОЗНЫЕ МОТИВЫ В ПОЭЗИИ ЕВГЕНИЯ МАЛАНЮКА

*На матеріалі поезії Євгенія Маланюка міжвоєнного періода
делаем попытку осмыслить основанные на христианском сознании автора
религиозные мотивы, в которых определяются категории внесущего и
реального существования Украины.*

*Ключевые слова: религиозные мотивы, поэтические аналогии, образы
низ / верх, Слово-Бог.*

AVRAMENKO L.

RELIGIOUS MOTIVES OF POETRY OF EVGEN MALANYUK

*Based on the poetry of Evgen Malanyuk interwar period, we make an
attempt to make sense based on the Christian mind's religious motives, which are
determined category are non-existent and the actual existence of Ukraine.*

*Key words: religious motives, poetic analogies, images, bottom / top, the
Word is God.*

Стаття надійшла до редколегії 12.09.2013 р.